

Europese Raad
De voorzitter

TOESPRAAK
EUCO 246/14
PRESSE 578
PR PCE 215
Rome, 7 november 2014

**Herman Van Rompuy,
voorzitter van de Europese Raad
"Terugblik, vooruitblik"**

Toespraak tijdens de Conferentie "Dove va l'Europa" - "De staat van de Unie"

(Accademia dei Lincei)

Het is mij een genoegen het woord te nemen op deze conferentie in Rome. In het Palazzo Corsini, een plaats van kunsten en wetenschappen ..., en voor zo'n eminent publiek. De voorbije vijf jaar ben ik dikwijls in Rome geweest, op vele memorabele bijeenkomsten – in het Palazzo Chigi, in het Quirinale ... – maar ik ben blij mij vandaag tot dit publieke forum te mogen richten.

Wij bevinden ons in een tijd van politieke vernieuwing voor de Europese Unie. Er begint een nieuwe cyclus van vijf jaar: deze week is de nieuwe Europese Commissie van start gegaan, op 1 december krijgt de Europese Raad een nieuwe voorzitter, Donald Tusk, mijn opvolger. En tevens groet ik het Italiaanse voorzitterschap van de Raad van ministers!

Tegelijkertijd is 2014 een jaar van herdenkingen – 100 jaar geleden brak de Eerste Wereldoorlog uit, en over twee dagen is het 25 jaar geleden dat de Berlijnse Muur viel ... – wat niet alleen een Duitse, maar waarlijk ook een Europese gebeurtenis was. Het is dus een goed moment voor "een terugblik en een vooruitblik".

In de geest van onze bijeenkomst – over "*Lo Stato dell'Unione*" – wil ik mijn opmerkingen betrekkelijk panoramisch houden. Ik zou drie onderwerpen in beschouwing willen nemen.

Ten eerste de economische crisis en de huidige economische situatie;

ten tweede een aantal praktische en institutionele ervaringen met het ambt van voorzitter van de Europese Raad, waaronder de rol van dit orgaan in het buitenlands beleid;

ten derde en ten slotte: een ruimere beschouwing over hoe de mensen Europa ervaren en hoe de Unie zich zorgzamer en beschermender kan opstellen.

De economische en financiële crisis – dat is het onvermijdelijke uitgangspunt voor zowel een terugblik als een vooruitblik. De komende vijf jaar zullen noodzakelijkerwijs worden beïnvloed door de periode die wij nu achter ons laten. Europa is veranderd. Het was een moeilijke en soms pijnlijke periode. De solidariteit tussen onze landen is op de proef gesteld. Maar wij zijn de problemen te boven gekomen.

De belangrijkste les van de crisis in de eurozone is dat wij tot het volle besef zijn gekomen van hoe afhankelijk wij wel niet zijn van elkaar. Wat in een van onze landen gebeurt, kan gevolgen hebben voor het geheel. Het lot van een land met 10 miljoen mensen (zoals Griekenland) heeft invloed op de monetaire zone van 350 miljoen mensen, ja zelfs op de wereldeconomie. De regeringen zijn zich inmiddels van dit alles bewust, maar dat heeft tijd gevergd. En de publieke opinie heeft het ook ontdekt – die had daar nog meer tijd voor nodig, wat niet meer is dan normaal. Wij zijn de existentiële bedreiging van de eurozone te boven gekomen; wij hebben de strijd gewonnen – ook tegen de Cassandra's en de speculanten!

De andere belangrijke les die de crisis ons leerde, was dat wij, om met die onderlinge afhankelijkheid om te gaan, "meer Europa" nodig hadden en nog steeds nodig hebben (zeker in de eurozone). Wij moeten de economische en monetaire unie versterken.

Veel van het werk dat de voorbije jaren is verzet was daarop gericht, en als resultaat hebben wij vandaag duidelijk een sterkere EMU-architectuur dan vijf jaar geleden. Met een beter begrotings-macro-economisch en toezicht, met reddingsfondsen, en ook, sedert deze week, met het toezicht van de Europese Centrale Bank op alle banken in de eurozone. Het is de start van de bankenunie – waarschijnlijk de grootste stap in de Europese integratie sinds de invoering van de euro zelf.

Maar er is meer nodig, met name op het gebied van economische coördinatie. Je kunt niet een gemeenschappelijke munt hebben en negentien verschillende vormen van economische beleid. Er is een minimum aan convergentie nodig.

Dit is een van de dingen die ik persoonlijk betreur. Op het punt van economische coördinatie was ik liever verder gegaan dan wat wij tijdens mijn ambtsperiode hebben kunnen overeenkomen. Ik heb een voorstel ter tafel gelegd, maar dat kreeg niet voldoende steun. Een oplossing valt nog te negeren, maar met het probleem is dat niet mogelijk.

Het verbaast mij dus niet dat dit punt reeds in december, voor de eerste bijeenkomst van de Europese Raad onder mijn opvolger, weer op de tafel ligt. Het is een besluit van de laatste door mij voorgezeten Eurotop van twee weken geleden.

Uiteraard gaat het huidige economische debat over andere onderwerpen. Het gaat over groei, over hervormingen, over hoe wij het juiste evenwicht kunnen vinden, in en tussen landen. De economische crisis duurt langer dan wij na het herstel van de financiële stabiliteit in de eurozone in het najaar van 2012 hadden verwacht, of gehoopt. Hoe komt dat?

De groei is voornamelijk zwak omdat ons potentieel voor structurele groei zwak is, thans ongeveer 0,5%. Dat is het gevolg van hoge werkloosheid en te lage investeringen. Uiteindelijk is groei de som van de toename van arbeidsuren en productiviteit. Door te weinig banen en investeringen komen beide factoren onder druk te staan. Daarom stuit een "cyclische" terugkeer van groei al gauw op structurele beperkingen.

Daarnaast waren er ook negatieve externe factoren. Geopolitieke onzekerheid tast het vertrouwen in Europa aan, en de prestaties van de BRIC-landen – die zwakker zijn dan voorzien in China, en gewoonweg zwak in Rusland en Brazilië – hebben zwaar op onze export gewogen en dus ook op de op export gebaseerde groei van een aantal van onze landen.

Wij moeten de oorzaken van de zwakke economische groei niet zoeken bij het monetair beleid, dat zich aanpast. Zij moeten ook niet worden gezocht bij het begrotingsbeleid, want het netto-effect van de begrotingen op de groei is dit jaar neutraal. De afgelopen paar jaar heeft Europa budgettaire flexibiliteit aan de dag gelegd door de nadruk niet zozeer op nominale tekorten te leggen, maar op het structurele tekort. Het in 2013 voor een aantal landen overeengekomen extra uitstel om beneden het 3%-plafond van het Verdrag van Maastricht te komen, is daarvan het bewijs.

Nu moeten wij ons concentreren op structurele hervormingen. Die zijn noodzakelijk in alle landen (ook Duitsland). De wereld is voortdurend in verandering: niemand kan rusten op de inspanningen van gisteren of de lauweren van vandaag.

De arbeidsmarkten beter laten functioneren is een topprioriteit. Het bestrijden van de dichotomie tussen insiders en outsiders, tussen degenen die een baan hebben met een vast contract en degenen die een preciaire baan of helemaal geen werk hebben – zeer dikwijls vrouwen, jongeren, immigranten... Deze dichotomie is voor veel landen de voornaamste verklaring voor de sterke stijging van de werkloosheid tijdens de crisis.

Andere essentiële structurele hervormingen betreffen de eengemaakte markt (een aangelegenheid die Senatore Monti na aan het hart ligt ...), en ook de energie-unie, de digitale markt en uiteraard de ruimte van onderzoek en innovatie.

Twee weken geleden, tijdens de laatste door mij voorgezeten bijeenkomst van de Europese Raad, verwelkomden de leiders het voornemen van de nieuwe Europese Commissie om extra investeringen te stimuleren met een totaalbedrag tot 300 miljard euro in de komende drie jaar. De verantwoordelijkheid die de lidstaten hebben op het gebied van hervormingen maar ook investeringen is groot. En vergeet niet: stimuleren van investeringen betekent, economisch gezien, optreden aan zowel de vraag- als de aanbodzijde!

De huidige economische situatie is ingewikkeld, omdat wij niet alleen te maken hebben met een te lage groei, maar ook met een uitzonderlijk lage inflatie – nog meer in de eurolanden dan in de andere lidstaten. Dat weegt zowel op de openbare als de particuliere schuld (die beide te hoog zijn), en dus ook op de investeringen.

Daarom moeten wij, zoals ik een paar dagen geleden in het Europees Parlement heb gezegd, middelen aanwenden, zonder taboes, zonder vrees, zonder obsessies, zonder ideologie, met een mix van korte- en langetermijndoelstellingen, en met inachtneming van de basisbeginselen van de economische en monetaire unie. Ons hele sociaal-economische systeem berust op groei en werkgelegenheid. Iedereen is zich daar zeer wel van bewust.

Laat mij nog een strategische opmerking toevoegen. Als wij de mensen de komende jaren geen tastbare resultaten inzake groei en werkgelegenheid kunnen voorleggen..., als wij niet kunnen aantonen dat al die offers en inspanningen vrucht afwerpen... dan zal de Europese gedachte zeer zwaar onder druk komen te staan.

De negatieve stemming bij de Europese verkiezingen in mei jongstleden belet de instellingen van de EU niet te functioneren. Maar zonder vooruitzichten en hoop op een beter leven kunnen de volgende Europese verkiezingen en de aanstaande nationale verkiezingen rampzalig worden. Er staat dus veel op het spel. Wij moeten ons daar zeer wel bewust van zijn. De komende vijf jaar zijn even cruciaal als de voorbije vijf jaar.

Ik heb gemerkt dat zich veel eminente juristen in het publiek bevinden, praktijkbeoefenaars en professoren – zoals Giuliano Amato (*il Dottor Sottile*) en Joseph Weiler, met wie ik in het verleden van gedachten heb gewisseld... Daarom dacht ik dat het nuttig kon zijn een aantal institutionele bedenkingen te delen in verband met de ervaring met mijn ambt en de wijze waarop ik dat heb ingevuld.

Voor mij was het ambt even nieuw als voor ieder ander. Ik werd verkozen op 19 november 2009. Ik zal het nooit vergeten. Ik had een verklaring voor de pers opgesteld waarin ik een idee te berde bracht. Dat blijft overeind. Het gebeurt niet zo vaak dat je zonder schaamrood op je kaken een oude verklaring opnieuw kunt lezen. Ik zei toen het volgende: *Ieder land moet als overwinnaar uit de onderhandelingen komen. (...) Als voorzitter van de Europese Raad zal ik naar iedereen luisteren en zal ik ervoor zorgen dat onze besprekingen voor iedereen resultaten meebrengen.* Ik zei ook: *"Er is veel gezegd over het profiel van de toekomstige voorzitter, maar er is slechts één profiel mogelijk: dat van de dialoog, de eenheid en de actie."*

De juridische deskundigen onder u weten dat in het EU-Verdrag slechts een paar regels aan de rol en de taken van de Europese Raad en zijn voorzitter zijn gewijd. Het orgaan heeft geen wetgevingsbevoegdheid en wordt niet betrokken bij besluiten inzake dagelijks bestuur. Het is voornamelijk een politiek orgaan, dat tot taak heeft de algemene koers uit te zetten. Of in verdragstaal, *"de nodige impulsen voor de ontwikkeling van de Unie"* te geven en *"de algemene politieke beleidslijnen en prioriteiten"* te bepalen.

De rol van de instelling bestaat erin zich niet te bemoeien met het dagelijks bestuur – de andere EU-instellingen zijn daar veel beter in binnen het beproefde kader van de "communautaire methode" – maar in actie te komen als zich speciale gevallen voordoen: wijziging van het verdrag, vaststelling van de begroting, en ook aanpakken van crises...

In het Verdrag (en tussen de regels) merk je ook op dat de voorzitter van de Europese Raad een relatief kort mandaat (twee en een half jaar, eenmaal verlengbaar), geen budgettaire verantwoordelijkheid, geen eigen administratie en geen benoemingsrecht heeft, en maar een zeer klein personeelsbestand.

Wat een paradox: de Europese Raad wordt over het algemeen als de hoogste politieke autoriteit in de Unie beschouwd, maar de functiebeschrijving en de formele bevoegdheden van zijn voorzitter zijn eerder vaag en zelfs aan de magere kant. Veel hangt dan ook af van wat je ermee doet of wat je ervan maakt! Ik kan het ook anders zeggen: alles wat niet formeel was geregeld, moest informeel worden gecreëerd.

Het begint met iets eenvoudigs: vertrouwen scheppen. Vertrouwen scheppen is volgens mij wellicht de voornaamste taak van een voorzitter van de Europese Raad. Vertrouwen scheppen bij de leiders, bij de instellingen, bij de landen: het is fundamenteel voor de politieke besluitvorming. Vooral als het om moeilijke besluiten gaat die bij consensus moeten worden genomen, zoals gewoonlijk het geval is in de Europese Raad.

Hoe schep je vertrouwen? Door mensen te ontmoeten, door naar mensen te luisteren, door rekening te houden met hun visie. Zo heb ik er tijdens mijn volledige ambtsperiode een erezaak van gemaakt om alle leden van de Europese Raad in hun hoofdstad op te zoeken, in principe eens per jaar. Als je met presidenten en premiers in hun eigen werkomgeving spreekt – van Helsinki tot Nicosia en van Dublin tot Sofia – krijg je een veel beter idee van wat hen werkelijk drijft. En als regelmatig bezoeker van de regeringspaleizen in andere hoofdsteden kan ik alleen maar opmerken dat de meeste daarvan er, ik zal niet zeggen weelderig of luxueus, maar toch mooier uitzien dan de kantoren in sovjetstijl die wij in Brussel hebben!

Al die inspanningen om vertrouwen te scheppen, loonden in noodsituaties en in crisissituaties. Helaas hebben we die meegemaakt. Met de eurocrisis en de situatie in Oekraïne als meest opvallende. Een paar woorden over de rol van de Europese Raad tijdens in beide crisissituaties.

Het klopt dat de financiële en economische crisis op zeer zichtbare wijze is aangepakt door de Europese nationale leiders persoonlijk – vooral in de jaren 2010-2012. Daar waren twee voor de hand liggende redenen voor.

Ten eerste ging het om veel geld. Voor de staatsschuldencrisis moest, net zoals voor de bankencrisis daarvoor, een beroep worden gedaan op geld van de belastingbetaler. De gemeenschappelijke EU-begroting is relatief klein (ruw geschat 1 procent van het bbp), zodat de instellingen van de Unie niet zelf daadkrachtig konden optreden. De lidstaten moesten meedoen. En de bedragen waren van die aard dat het besluit in de meeste landen alleen op het hoogste politieke niveau kon worden genomen --- in alle Palazzo Chigi's en alle Quirinales van onze Unie... De noodzaak van nationaal geld en bijgevolg van de betrokkenheid van de nationale leiders en de nationale parlementen was gewoon een natuurlijk gegeven.

De tweede reden: in tijden van crisis zijn de grenzen van instellingen die op toegekende bevoegdheden zijn gebouwd, snel bereikt. De Unie kan alleen optreden op gebieden waarvoor de regeringen haar gezamenlijk een mandaat daartoe hebben gegeven. Maar als wij op onbekend terrein komen en er nieuwe regels moeten worden vastgesteld, verkeert de Europese Raad in de juiste positie om zijn rol te spelen.

Hoewel wij verplicht waren dit "intergouvernementele" pad in te slaan, heeft al het werk dat wij hebben verricht nota bene sterkere centrale instellingen opgeleverd. De Commissie heeft waarschijnlijk een ongekende bevoegdheid gekregen om begrotingen en economisch beleid door te lichten (dat zien wij deze weken...). Het Parlement heeft meer invloed. Eerder deze week is de Europese Centrale Bank begonnen met het toezicht op alle banken van de eurozone. Voor dergelijke bevoegdheidsverschuivingen is uiteraard de voorafgaande toestemming van alle betrokken landen vereist.

Dat brengt mij bij de rol van de Europese Raad in buitenlandse zaken. Terwijl de eerste twee à drie jaar werden gedomineerd door de economische crisis, is onze politieke aandacht het laatste jaar meer verschoven naar de wereld om ons heen. En in het bijzonder naar Oekraïne. Uiteraard.

De crisis in Oekraïne was en is de grootste bedreiging voor de Europese veiligheidsorde sinds het einde van de Koude Oorlog. De invasie van de Krim in maart jongstleden vormde een keerpunt. Natuurlijk deden zich voordien al ernstige gebeurtenissen voor in Oekraïne, en nu nog – maar dat was het keerpunt. Wie met grenzen knoeit, knoeit met de vrede.

Begin maart heb ik een spoedbijeenkomst over Oekraïne belegd. (Het was slechts de tweede top van die aard over buitenlandse zaken; de eerste werd drie jaar eerder gehouden, over Libië, en was ook zeer belangrijk.)

Tijdens de bijeenkomst over Oekraïne, na de Krim, heeft de Europese Raad het antwoord van de Unie vastgesteld. Ten aanzien van Oekraïne: politieke steun, met de associatieovereenkomst, en steun voor hervormingen. Ten aanzien van Rusland: sancties in drie fasen om het land van gedrag te doen veranderen. Sindsdien houden wij ons trouw aan die tweeledige aanpak.

De Europese Raad krijgt niet zo vaak te maken met buitenlandse zaken. Meestal laten de meeste presidenten en premiers dit over aan hun ministers van Buitenlandse Zaken (net zoals zij, in normale tijden, financiële zaken liever aan hun ministers van Financiën overlaten!). Maar als het echt politiek wordt, als het om de stabiliteit van het continent, om energieafhankelijkheid, om pijn doen aan Rusland gaat, en onze economieën daardoor kunnen worden getroffen, dan willen alle nationale leiders er persoonlijk bij worden betrokken, en dat is ook steeds gebeurd. En onder mijn opvolger Donald Tusk zullen de leiders ongetwijfeld zolang als nodig verder worden betrokken bij Oekraïne. Het recente energieakkoord voor de winter was een positieve stap. De erkenning door Rusland van de zogenaamde verkiezingen in het Donetsbekken, een zeer negatieve.

Vanuit mijn ervaring is het duidelijk dat, als er druk is, de Europese Raad kan optreden. Als het echt moet, kunnen wij 28 leiders, 28 landen op één lijn brengen. Dat is niet gemakkelijk, maar wel mogelijk. Mijn vraag vandaag is hoe dit vermogen om op te treden voor Europa kan worden gehandhaafd als er geen onmiddellijke crisis of geen externe druk is. Dat zal veel moeilijker zijn.

In elk geval zal het afhangen van de Europese Commissie en haar zin voor initiatief, en ook – wat men ook moge denken – van het vermogen van Frankrijk en Duitsland om, samen met anderen, gemeenschappelijke oplossingen te vinden. Dat zijn natuurlijk maar 2 van de 28 landen, maar zij vertegenwoordigen twee politieke en economische manieren van denken in de Unie, en als zij het niet eens zijn over een gemeenschappelijk richting, wordt alles zeer moeilijk.

Dat zij het eens zijn, is niet voldoende als voorwaarde, maar dikwijls wel noodzakelijk. Dat is in elk geval mijn ervaring. En ik laat het graag aan mijn opvolger over om te bewijzen dat ik het mis heb!

Over Duitsland en Frankrijk gesproken..., en Italië en de andere landen niet te vergeten, ik wil hier ook het Verenigd Koninkrijk vermelden – ook hier in aanwezigheid van Peter Mandelson. Dat wordt in de komende vijf jaar een van de grootste uitdagingen. Wij moeten ons uiterste best doen om de Unie samen te houden. "Better together!"

Ik heb de indruk dat andere lidstaten bereid zijn om te luisteren, te praten, te onderhandelen indien nodig, op voorwaarde dat de fundamentele waarden en beginselen van onze Unie worden geëerbiedigd.

Sta mij in een derde en laatste deel van mijn toespraak toe enkele afsluitende bespiegelingen met u te delen.

Als we naar de voorbije jaren en de teleurstellende economische situatie kijken, is het duidelijk dat "Europa" niet populair is geworden tijdens de crisis – integendeel. Daarom zijn de volgende 5 jaar zo belangrijk.

Maar er is een crisis van de politiek in het algemeen, op alle niveaus. Er is zelfs een algemene malaise, na de financiële crisis, die te maken heeft met de manier waarop onze economieën werken, met de verdeling van de rijkdom, de belastingdruk, de toenemende ongelijkheid ... Om nog maar te zwijgen van de vrees voor mondialisering, migratie en geweld van fanatici.

Maar hier is natuurlijk wel enige nuance op zijn plaats: in diverse landen zijn reeds jaren voor het uitbreken van de financiële crisis en de eurocrisis populistische partijen ontstaan. Dagelijks moeten wij vechten om "vrees in hoop om te zetten".

Dit probleem heeft zeker ook een specifieke Europese dimensie. Maar volgens mij gaat het niet alleen om instellingen en verkiezingen. Meer fundamenteel loont het de moeite te kijken naar hoe de mensen de Unie percipiëren en zich ertoe verhouden. Hoe ze de Unie ervaren. En ter afsluiting zou ik nog wat nader op dit punt willen ingaan.

Het beginpunt is een trieste constatering. De mensen lijken Europa vandaag te zien als een reden waarom zij zich machteloos en onmondig voelen – terwijl onze Unie net is opgericht om hen sterker te maken en hen opnieuw greep op hun eigen geschiedenis te laten krijgen.

Een manier om deze publieke ontgoocheling beter te doorgronden – zoals ik in mei laatstleden heb gezegd in een toespraak te Aken waar ik de Karelsprijs ontving – is te zien hoe onze Unie bovenal wordt ervaren als een ruimte en haast nooit als een plaats. Ruimte en plaats zijn heus niet hetzelfde. Een plaats biedt bescherming, stabiliteit en een gevoel van thuishoren. Het is een thuis, waar mensen zich thuis voelen. Een ruimte daarentegen brengt beweging en mogelijkheden. Het gaat om richting, snelheid en tijd. Wij mensen hebben beide nodig. Een ruimte om in rond te vliegen, en een nest dat wij het onze kunnen noemen. Wij zijn heel eenvoudige schepselen!

Met Europa heeft de klemtoon altijd op ruimte gelegen. Ga maar na. Van meet af aan was de kenmerkende maatregel het opheffen van de grenzen, voor goederen, voor werkenden, voor investeringen. Het ging over het scheppen van mogelijkheden voor mensen en bedrijven om zich naar elders te verplaatsen, elders initiatieven te nemen en elders kansen te grijpen. Ook vandaag nog gaat het erom – op uiteenlopende gebieden zoals energie, telecom of de digitale economie – grenzen weg te werken om die grote gemeenschappelijke ruimte tot stand te brengen.

Wij hebben echter Europa nooit bekeken als een thuis, een veilige haven, en daar betalen we vandaag de prijs voor. Decennia lang ging dat goed. De open grenzen creëerden enorme kansen, om in het buitenland te werken, een bedrijf te hebben of te studeren. En de gevolgen van die openstelling werden grotendeels opgevangen - door economische groei, en door de verzorgingsstaten, die tegelijkertijd werden ontwikkeld.

Centraal in al die jaren was de taakverdeling dat Europa open stelde en de nationale overheden beschermden. Niemand verwachtte iets anders. Maar de dingen zijn veranderd. De mondialisering heeft de verzorgingsstaten onder druk gezet. De crisis heeft de instellingen van de Europese Unie in een nieuwe rol gedwongen.

Het resultaat is een snelle, drastische verschuiving: Europa stond decennia lang gelijk met openen, vrijmaken, ontsluiten, emanciperen, empoweren ... vandaag wordt het plotseling beschouwd als bemoeiziek, oordelend, voorschrijvend, commanderend, corrigerend en zelfs bestraffend... Europa, de grote 'schepper' van mogelijkheden, wordt tegenwoordig door velen beschouwd als een onwelkome 'indringer'; de vriend van vrijheid en ruimte wordt beschouwd als een bedreiging voor bescherming en de eigen plaats.

Wij moeten de balans herstellen. Het is van essentieel belang dat de Unie zich ook van haar beschermende kant laat zien. Het is hoog tijd dat duidelijk wordt gemaakt dat de Unie er niet alleen is voor de ondernemingen, maar ook voor de werknemers; niet alleen voor de "bewegers", maar ook voor de "blijvers", niet alleen voor wie een diploma heeft en zijn talen spreekt, maar voor alle burgers; en daarbij gaat het om mensen, niet alleen als consumenten die uit zijn op goedkope producten en een ruime keuze, maar ook als werkende mens, die in de ander een concurrent voor zijn baan kan zien.

Hoe die juiste balans bereiken? Op het gebied van bescherming verwachten de mensen twee dingen van de Europese Unie.

Ten eerste, dat de Unie ingrijpt als de landen afzonderlijk duidelijk niet groot genoeg zijn om alleen de strijd aan te binden. Waar mensen echt willen dat Europa hun belangen verdedigt en dreigingen op afstand houdt, is in mondiale en grensoverschrijdende aangelegenheden. Ten tweede, dat de Unie niet in de weg loopt als de nationale overheden in de beste positie verkeren om bepaalde zaken te regelen. Er zijn namelijk gevallen waarin de Unie net vanwege haar grootte omzichtig te werk moet gaan. Vertrouwde plaatsen van bescherming en thuishoren niet verstoren, maar respecteren - gaande van nationale keuzes inzake sociale zorg over regionale tradities en identiteiten tot en met de lokale kaas.

Vanuit dit perspectief is de boodschap van de burger aan de Unie duidelijk. *"De Unie moet zich naar buiten toe sterker en naar binnen toe zorgzamer opstellen."* Dat is voor mij een van de voornaamste uitdagingen die moet worden aangegaan om het vertrouwen van de mensen in de Unie te herwinnen. En ik ben vol vertrouwen dat het nieuwe leadersteam deze belangrijke verantwoordelijkheid kordaat op zich zal nemen. Dank u. Grazie.
